

On Some Problems of the Fortifications of Prague's Old Town

Although only solitary parts of the medieval fortifications of the Old Town, Prague have survived, they are among the better-researched examples of town fortifications in the Czech Republic. In recent years, rescue research has involved a large number of activities that contributed to further knowledge. The basic discovery is a considerably larger interference of the fortification system into the older settlement structure than has been previously presumed. The paper points out elements that remain unclear in the fortification system. These comprise the appearance of the gates, bridges over the moat, fortification towers in the whole fortification unit, and the manner of the ending of the moat on the Vltava banks.

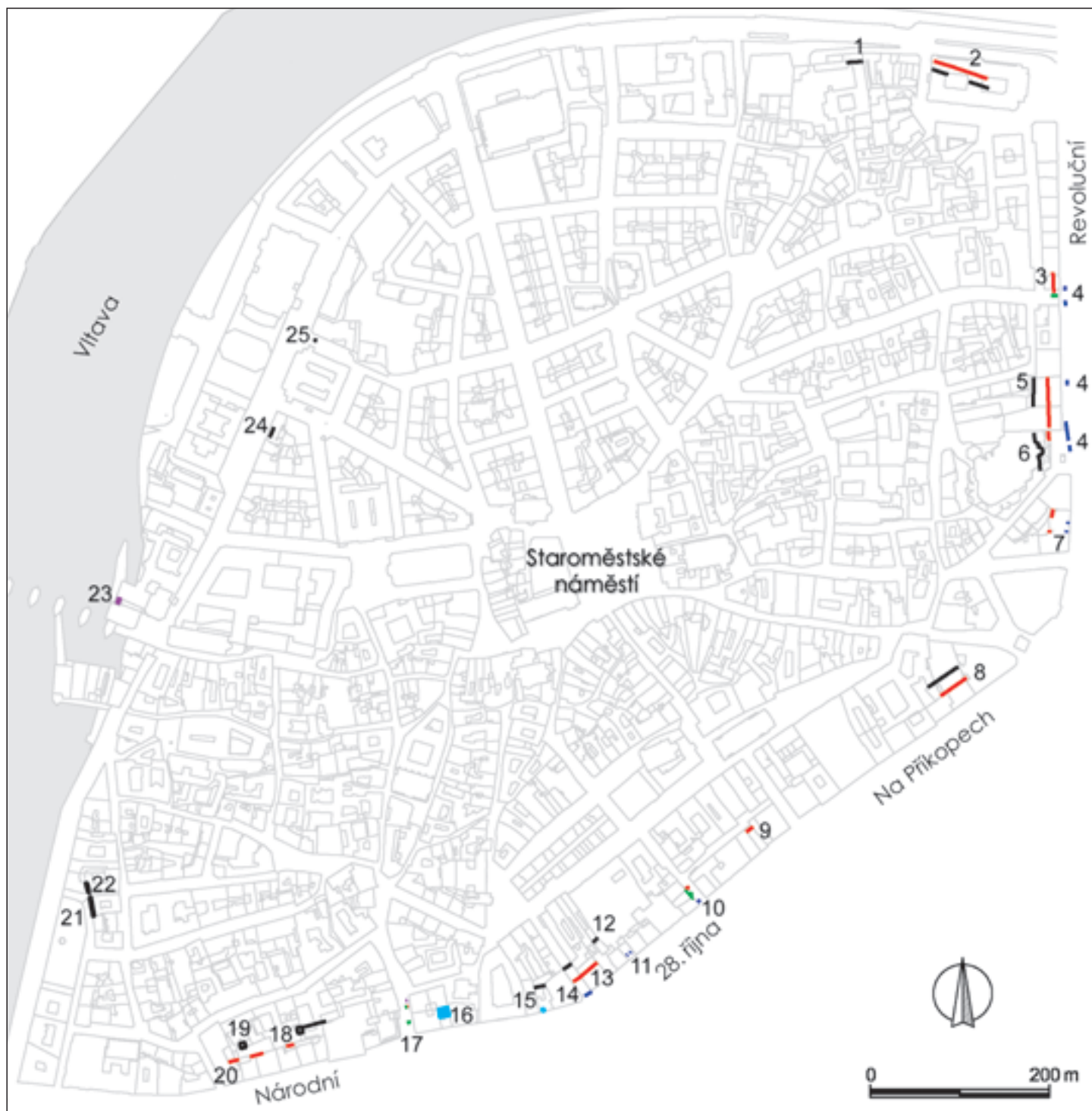
Přestože ze středověké fortifikace Starého Města pražského jsou dnes viditelné pouze ojedinelé solitéry, patří její poznání k těm lepším v rámci našich měst. Důvodem tohoto stavu je krom jiného letité a v poslední době stále důslednější zajištění archeologických výzkumů v historickém jádru Prahy. Svoji roli sehrálo patrně i to, že opevnění po relativně krátké době zhruba 110–120 let své existence přestalo být vnější obrannou linií a stalo se méně exponovanou, z určitého pohledu dokonce zbytečnou součástí defenzivní architektury, a nebylo tak předmětem permanentní údržby a vylepšování. Pisemně doložené úpravy se z větší míry týkají vlastně jen opakovaného zasypávání a čištění hradebního příkopu. Definitivní zánik opevnění souvisí s jeho destrukcí po sjednocení pražských měst v roce 1784 a následné zástavbě jeho trasy.

Stav poznání fortifikace se před lety pokusil sumarizovat obsáhlejší článek Z. Dragouna (Dragoun 1987). Od jeho vzniku přibýly další poznatky o tomto stavebně významném fenoménu vzniku a vývoje Starého Města pražského (**obr. 1**). Rozšíření a doplnění zjištění obsahoval text zpracovaný pro připravovanou knižní publikaci, která však bohužel patrně realizována nebude. Proto je třeba nové výzkumy z Divadelní ulice a Národní třídy připomenout i na tomto místě (Dragoun 1992; 2000; 1998; **obr. 2, 3**).

Výkopy v předpolí fortifikace oživily otázku interpretace tzv. strouhy před příkopem (Kaštopský et alii 1999). Práce V. Razíma zabývající se detailně situací tzv. Havelské brány snad definitivně odmítla interpretaci stavby jako brány staroměstské fortifikace (Razím 2000, 12).

Od odevzdání rozšířeného příspěvku byly archeologicky zaznamenány další pozůstatky staroměstské fortifikace v natolik rychlém sledu, že by patrně jeho záběr alespoň částečně antikvovaly. Detailní pozornosti se dostalo hradebním věžím (Razím – Zahradník 2006), publikovány byly doposud pouze zmiňované materiály R. Hlubinky týkající se staroměstského opevnění (Uličný 2006) i další dílčí informace o nových výzkumech v kontaktu s fortifikací (Dragoun 2006; Starec 2006). Relikty opevnění a jeho předpolí byly zkoumány i v souvislosti s výzkumem předcházejícím výstavbě obchodního centra Palladium na náměstí Republiky (Juřina et alii 2007, 215–216; Kašpar et alii 2007, 219; **obr. 1:4**). Zcela nedávno pak byly pozůstatky opevnění zaznamenány nepublikovanými výzkumy roku 2007 v ulici Na Perštýně (**obr. 1:17**) a U Obecního domu (**obr. 1:7**). Samozřejmě že výsledky všech těchto výzkumů bude nezbytné vyhodnotit a publikovat. Přesto se domnívám, že již na tomto místě lze upozornit na určité okruhy otázek, které stojí před badateli o staroměstském opevnění nezodpovězeny (nebo jednoznačně nezodpovězeny) a kterým bude vhodné se věnovat již ve stadiu základního zpracování výsledků těchto výzkumů.

Nejdůležitější poznatky se vlastně netýkají ani tak vlastní fortifikace jako jejího dopadu na starší osídlení. Skutečnost, že hrady Starého Města razantně zasáhly do půdorysu dosavadní podhradní aglomerace, byla opakovaně a jednoznačně konstatována především v souvislosti s Újezdem sv. Martina a jeho rozdělením městskou zdí (např. Dragoun 1979, 33; Olmerová – Kršáková 1984, 162), přičemž zdejší osídlení nevykazovalo kromě kostela další kamenné stavby. Překvapivě nová zjištění přinesl výzkum v areálu kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky. Zde byly zjištěny, vzhledem k trasování staroměstské fortifikace v jejím předpolí, pozůstatky dvou celokamenných obytných staveb a odkryta další, kombinující dřevěnou konstrukci domu s kamennou vstupní šjí. Ta nejvýstavnější, románský palác se záchodovým rizalitem, nese stopy cíleného, záměrného odstraňování ve 30. letech 13. století. Způsob demolice a její časové zařazení svědčí o souvislosti této akce se stavbou staroměstského opevnění (Juřina 2006, 173). Umístění paláce v relativně těsném předpolí staroměstské fortifikace této interpretaci odpovídá, její vztažení i na další dva objekty, od opevnění již více než 100 a téměř 200 m vzdálené, není jednoznačné, i když chronologicky koresponduje (Kašpar et alii 2007, 218n; Kovář et alii 2007, 223). To ovšem nemá vliv na skutečnost, že stavbě opevnění ustupuje monumentální, náročná a honosná stavba a že rozhodnutí o jejím odstranění muselo mít nezpochybnitelnou a neodvratitelnou právní sílu. To mohlo být prakticky pouze královo a je skutečně s podivem, že natolik závažný právní akt s takovými důsledky nezanechal svoji stopu v písemných pramenech své doby. Známa kronikářská zpráva hovoří o realizaci díla, o jejím dopadu však mlčí, jen vyslovuje postesknutí na vynucenou účast duchovních na těchto pracích (miněno nejen v Praze – FRB II, 303). Dopad tohoto aktu zde prokazatelně nezasáhl jen do předpolí, ale postihl i pásmo samotného vznikajícího hradebního systému. V kolizi s vnitřní stranou vyzdívkou hradebního příkopu (eskarpu) byly odkryty zbytky dalšího románského domu při výzkumu na parcele rohového domu čp. 660/1 na náměstí Republiky a ulice U Obecního domu na samém konci roku 2007 (**obr. 1:7**; za souhlas s uveřejněním této informace vděčím M. Omelkovi).

Obr. 1

Přesně zaměřitelné pozůstatky staroměstské fortifikace. Vzhledem k použitému měřítku a možnosti rozlišování jednotlivých komponent fortifikace byly použity následující barvy – černá pro hradbou, červená pro eskarpu, modrá pro kontreskarpu, zelená pro pozůstatky přechodů přes příkop, fialová pro konstrukce související s bránou a světle modrá pro vnitřek příkopu bez mezních konstrukcí. Vlastní čáry jsou pro názornost průběhu opevnění zvýrazněny a neodpovídají měřítku. U č. 3 patrně došlo k chybě v originálním zaměření, což je zřejmé ve srovnání s č. 4, určité pochybnosti přináší i umístění kontreskarpy u č. 11. V ostatních případech se spojení jednotlivých prvků zdá bezkonfliktní.

1 – severní průčelí konventu klarisek v Anežském klášteře, 2 – Hlubinkou dokumentovaná situace na stavbě čp. 1039/I (vynesení P. Uličný), 3 – Hlubinkou dokumentovaná situace na staveništi domu čp. 726/I (vynesení P. Uličný), 4 – situace na stavbě kolektoru Palladium, 5 – Hlubinkou dokumentovaná situace na parcele domu čp. 655/I (vynesení P. Uličný), 6 – situace na staveništi obchodního domu Kotva, 7 – situace při rekonstrukci domu čp. 660/I, 8 – Hlubinkou dokumentovaná situace na parcelách čp. 586/I a 988/I (vynesení P. Uličný), 9 – rekonstrukce domu čp. 392/I, 10 – situace při stavbě metra v ulici Na Můstku, 11 – situace na parcele čp. 373/I, 12 – situace při stavebních úpravách na parcele čp. 409/I, 13 – Hlubinkou dokumentovaná situace na parcele čp. 371/I (vynesení P. Uličný), 14 – situace při stavbě metra v Perlově ulici, 15 – situace při stavbě domu na parcele čp. 973/I, 16 – situace při stavbě domu na parcele čp. 1036/I, 17 – situace při výkopu plynovodu v ulici Na Perštýně, 18 – situace při výzkumu na parcele čp. 310/I a situace dokumentovaná Hlubinkou na parcelách čp. 310/I a 346/I (vynesení P. Uličný), 19 – hradební věž na parcele čp. 314/I, 20 – situace na parcele čp. 313/I, 21 – situace na parcele čp. 322/I, 22 – situace na parcele čp. 323/I, 23 – věž na Juditině mostě, 24 – situace na parcele čp. 71/I, 25 – situace na stavbě kolektoru Rudolfinum. Zaměření J. Hlavatý.

Obr. 2
Vnitřní líc hradební zdi Starého Města pražského v Divadelní ulici čp. 322/1 z 50. let 13. století. Vlevo jízva po odbourání dodatečně přizděné, částečně do zdiiva hradby vlámané jímky. Pohled od východu.

Obr. 3
Vnější líc hradební zdi Starého Města pražského na Národní třídě čp. 973/l. Zcela dole nevysoký základ hradby, zahloubený do starších terénů a oddělený u pravého i levého profilu světlou stavební úrovní s hojnou maltou. Nadzemní zdívo je v dolní části mírně odstupněné a je dochováno v originální podobě z 30. let 13. století, vpravo částečně porušené mladším otvorem až do úrovně kryté omítkou. Pohled od jihu.

K otázce možného předchůdce realizované trasy fortifikace, nastiněné nově rovněž v příspěvku P. Starce v tomto sborníku (Starce 2008), zůstávám skeptikem. Pozoruhodnou setrvačností prokazuje i názor o vybavení hradebního systému dvojicí příkopů. Ta byla zavedena do literatury již v 19. století (Tomek 1855, 214) a objevuje se i v nedávné minulosti (Libal 1983, 201; Libal – Muk 1996, 119). Podobně je tomu s tradovaným valem (Libal 1983, 168; Kuthan 1994, 319). Druhý příkop může souviset s diskutovanou tzv. strouhou před příkopem, i když Tomek ji vysloveně uvádí jako třetí výkopový prvek. Strouha představuje určitý záhadný element, u něhož nejlépe známe jeho druhotnou funkci (hranice mezi Starým a Novým Městem pražským). V celém průběhu není jasný ani jeho intencionální antropogenní vznik (tento názor převládá v hodnocení partie mezi Václavským náměstím a Národním divadlem) nebo přírodní původ (Špaček 1978, 382). Varianta dvou vodotečí s rozvodím v ose Václavského náměstí nevyznívá příliš pravděpodobně (Špaček 1978, 382), ani komplikovaná konstrukce kombinace prvku přírodního a lidmi vytvořeného – tedy vodoteč stékající z prostoru Nového Města a rozdělující se za lidského přispění do dvojího směrování k Vltavě, tedy směrem do prostoru ulice 28. října a Národní třídy a na druhou stranu do Revoluční (Starce 2008) – se nezdá být příliš věrohodná. Zachycení tohoto prvku severně od náměstí Republiky postrádáme vůbec. Nutno ovšem konstatovat, že definitivní odpověď musí přinést spolupráce archeologů s geology, bez jejichž účasti rozhodně nelze o věci kvalifikovaně hovořit.

Další zatím nerozřešenou otázkou je existence hradebních věží po celé délce alespoň „přeponové“ části hradby od Vltavy na jihozápadě k Vltavě na severovýchodě. Existence tří věží v jižní části fortifikace je nepochybná (**obr. 1:18–19**), automatické předpokládání jejich výskytu po celé délce trasy (Lorenc 1973, obr. 43, 44, 49 a 50) není ovšem doložené. Tato otázka souvisí i s předpokládanou dobou vzniku tohoto prvku opevnění. V řadě prací je pokládáno za dodatečný prvek konce 13. století (Libal 1983, 201; Libal – Muk 1996, 119), uvažovaný současný vznik s hradbou (Dragoun 1987, 62) se nepodařilo dokázat. Doložená spára mezi věží a hradbou (Razim – Zahradník 2006, 63) může sice představovat pouze spáru technologickou a nemusí nutně znamenat výraznější časový odstup hradby a věží, výškový rozdíl mezi předzákladem a nadzemním zdívem u věže a vlastní hradby (ibid.) svědčí však asi pro výrazněji odlišnou dobu vzniku, protože udržovaný prostor parkánu byl místem, kde terény narůstaly rozhodně pomaleji než ve vlastním městě. Skutečná forma věží a její stavební detaily nepřinášejí jednoznačné datování (Razim – Zahradník 2006, 63–69). Je logické, že terminus ante quem představuje lokace Nového Města, protože natolik významné a tedy nákladné vylepšování systému po tomto aktu postrádá smysl (Razim – Zahradník 2006, 52). V této souvislosti by měla být ještě detailněji prozkoumána věž u kostela sv. Martina ve zdi, jejíž umístění při jižním boku kostela, kterým byla svatyně pojata do hradby, ji vysouvá do prostoru parkánu analogicky ke známým věžím v Bartolomějské ulici. Její datování se však pohybuje v širokém intervalu 14.–16. století (Varhaník – Sommer 1984, 156). Proti její souvislosti s hradbou hovoří nevelká síla jejich zdí – 80 cm (ibid.), podobně jako minimální odstup od dvojice věží románského kostela, východní a západní, z nichž alespoň ta západní fungovala v době stavby opevnění (ibid.) a která (nebo které) v případě potřeby mohla hrát určitou fortifikační roli. Absence dokladů dalších věží ve zbývajících trase hradby nutí k opatrnosti při posuzování celého díla. Lokace Nového Města by mohla být důvodem k případnému nedokončení projektovaného záměru v celém průběhu hradby. Nedávná publikace Hlubinkových plánů a náčrtků (Uličný 2006) dovoluje vynesení všech známých pozůstatků hradby (**obr. 1**) a mohla by přispět ke zformování definitivnějšího stanoviska v otázce, zda tato absence je náhodná a zda v nepoznaných místech lze existenci dalších věží alespoň předpokládat.

Spolehlivě nezjištěna zůstává i podoba řešení bran a přechodů přes příkop a parkán. Most či můstek přes příkop byl doložen v ulici Na Můstku (**obr. 1:10**) a v Dlouhé třídě (**obr. 1:14**). V prvním případě byly zjištěny dvě stavebně odlišné fáze. Ze starší zůstal zachován diagonálně umístěný pilíř, předpokládající patrně další obdobné prvky nesoucí dřevěnou konstrukci, z mladší úzká, oboustranně lícovaná souvislá zeď s lomenými oblouky, vyžadující paralelní zděnou konstrukci a rovněž dřevěnou pochozí plochu. Tu lze předpokládat nejen pro absenci dokladů kamenné klenby, ale rovněž pro možnost snadné a rychlé demontáže v případě ohrožení. Stejně řešení nevylučují ani nálezy v Dlouhé ulici (za informaci děkují P. Jurinovi). Zděné prvky opevnění a patrně i konstrukce přechodu přes příkop byly na podzim 2007 zaznamenány v ulici Na Perštýně, ale výsledky záchranné akce nejsou zatím zpracovány (**obr. 1:17**; za informaci děkují M. Omelkovi).

Publikace nalezené Hlubinkovy dokumentace z 20. a 30. let 20. století umožnila nejen definitivně odmítnout nález valu před hradebním příkopem v místě stavby bývalého Ministerstva obchodu, čp. 1039/I (Uličný 2006, 78), ale přinesla snad i další informace o systému opevnění. Zaznamenává zde hradbu, plochu parkánu a vyzdívkou příkopové eskarpy (**obr. 1:2**). Vnější stěna vyzdívkou příkopu není zachycena přesto, že situace stavby dosahuje do podstatně větší vzdálenosti od eskarpy, než známe umístění kontreskarpy. Nacházíme se také natolik blízko Vltavě, že si zde jen stěží dovedeme představit existenci kompletního příkopu kopírujícího téměř směr řečiště. Za těchto okolností lze podle mého názoru uvažovat o jakémisi terasovitěm vyzdřeném zářezu, který od jihu navazoval na linii eskarpy, rozšiřoval se v blízkosti Vltavy z příkopu v jakýsi ohraničený záliv, do kterého bez překážek vnikala voda z řeky i při menších povodních a který tedy neměl vyzdřenou vnější stranu. Představíme-li si totiž kontreskarpou souběžnou se zjištěným směrem eskarpy až do těsné blízkosti Vltavy, pak by se vyústění trasy příkopu k řece obracelo proti jejímu proudu. Taková skutečnost by nepochybně způsobovala komplikace při výjimečných záplavách, kdy trasa příkopu byla naplněna vodou. Na dalších pěti místech zdokumentoval R. Hlubinka torza opevnění sestávající buď z hradební zdi a eskarpy, nebo linie eskarpy samotné (Uličný 2006, 77, obr. 2).

Tímto se dostáváme k části opevnění, která vznikla ve druhé stavební fázi v 50. letech 13. století proti Vltavě. Hradební zeď, která tvořila jediný prvek opevnění této partie Starého Města, známe z několika míst. Absence pozůstatků hradeb na staveništi hotelu Four Seasons odpovídá předpokládané trase v určitém odstupě od vltavského břehu, doložené absencí pozůstatků hradby v místech podzemních garáží na náměstí Jana Palacha (Dragoun 1995b, 242) a zachycením hradební zdi proti Vltavě relativně hluboko v Široké ulici (Dragoun 1993, 208) při stavbě kolektorů Rudolfinum (**obr. 1:25**).

Nejasná zůstává i zde podoba bran. Zajímavým zjištěním bylo odkrytí brány sv. Ondřeje v Divadelní ulici, které spolehlivě zaznamenalo průchod hradbou (Dragoun 1992, 129; **obr. 1:21**). Rozsah výkopů však nedovolil získat informace o tom, zda tento průchod fungoval soliterně nebo zda byl součástí složitější konstrukce. Vzhledem k absenci parkánu proti Vltavě odpadá samozřejmě zdvojení vstupů do prostoru bráněného města.

Za zamyšlení stojí jistě odlišná, nepřilíživá vzdálená situace u Juditina mostu. Věž na románském mostě, jejíž vznik je kladen až do souvislosti se stavbou staroměstského opevnění (Piša 1960, 77), spočívá na prvním pilíři ve Vltavě (**obr. 1:23**). Vlastní hradba musela probíhat v určité vzdálenosti východně od této věže a musela být rovněž opatřena hájitelným průchodem. Ani v této části fortifikace nedokážeme typ brány charakterizovat, mohlo by se jednat jak o věžovou bránu, tak (asi spíše) o prostý průchod hradbou. V každém případě je zřejmé, že vojenská úloha křížovnického špitálu vycházela ze skutečnosti, že po průchodu mosteckou věží měli útočníci po levé straně v délce více než 50 m zděnou frontu špitálu a jeho kostela, tvořícího zde jakousi vodní pevnost (Dragoun 1995a, 79), ze které mohli být napadáni. Na pravé straně mostu byl volný prostor nad ramenem Vltavy a reliéf staroměstského břehu.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že prohloubení našeho poznání zejména v diskutovaných skutečnostech je možné jak dalším kabinetním bádáním, tak archeologickými aktivitami. Právě jedny z posledních zjištění v ulici Na Perštýně odůvodňují optimismus v otázkách dochování pozůstatků bran a přechodů přes příkop pod dlažbami staroměstských ulic a prostranství, a tedy i možnosti jejich budoucího poznání. Nicméně po detailní publikaci řady nových nálezů z posledních let a po jejich kritickém chronologickém vyhodnocení bude přínosné již výše zmíněné zveřejnění veškerých známých pozůstatků fortifikace, které jistě přinese šanci na další posun v poznání tohoto významného fenoménu vývoje historického jádra Prahy.

Prameny a literatura

- DRAGOUN, Z. 1979**
Záchranný výzkum v kostele sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském, *Archaeologia historica* 4, 33–41
- DRAGOUN, Z. 1987**
Stav a perspektivy poznání staroměstského opevnění, *Staletá Praha XVII*, 39–70
- DRAGOUN, Z. 1992**
K lokalizaci pobřežní partie opevnění Starého Města pražského, *Staletá Praha XXII*, 127–134
- DRAGOUN, Z. 1993**
Praha 1-Staré Město a Josefov, ulice 17. listopadu, Křížovnická, Široká, náměstí Jana Palacha. In: Dragoun, Z. a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1990–1991*, *Pražský sborník historický XXVI*, 190–215
- DRAGOUN, Z. 1995A**
Ke staroměstské nábrežní partii Karlova a Juditina mostu, *Průzkumy památek II/1*, 76–81
- DRAGOUN, Z. 1995B**
Praha 1-Staré Město a Josefov, Palachovo náměstí. In: Dragoun, Z. a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1992–1994*, *Pražský sborník historický XXVIII*, 213–258
- DRAGOUN, Z. 1998**
Nálezy ze záchranného výzkumu na parcele domu čp. 973/I na Národní třídě na Starém Městě pražském, *Archaeologica Pragensia* 14, 105–121
- DRAGOUN, Z. 2000**
Praha 1-Staré Město, Divadelní ulice čp. 322/I. In: Dragoun, Z. a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1997–1998*, *Pražský sborník historický XXXI*, 347–393
- DRAGOUN, Z. 2006**
Nejnovější odkryvy fortifikace Starého Města pražského, *Průzkumy památek XIII/1*, 73–76
- FRB II**
Fontes rerum Bohemicarum II. Kosmův letopis český s pokračovateli. Emler, J. (ed.), Praha 1874
- JUŘINA, P. 2006**
Objev kamenného románského paláce na Novém Městě pražském. In: Doležel, J. (ed.), *Forum urbes medii aevi III*, Brno, 170–177
- JUŘINA, P. – VALKONY, J. – VYŠOHLÍD, M. 2007**
Výsledky výzkumu na úseku Archaia o. s. In: Juřina, P. a kol., *Předběžná zpráva o výsledcích plošného archeologického výzkumu v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v letech 2003–2006*, *Archaeologica Pragensia* 17/2005, 211–232
- KAŠPAR, V. – ŽEGKLITZ, J. – SVOBODA, K. – POLEDNE, J. 2007**
Shrnutí poznatků z úseku Archaia Praha o. p. s. In: Juřina, P. a kol., *Předběžná zpráva o výsledcích plošného archeologického výzkumu v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v letech 2003–2006*, *Archaeologica Pragensia* 17/2005, 211–232
- KAŠTOVSKÝ, J. – KOČAR, P. – KOČÁROVÁ, R. – POKORNÝ, P. – BENEŠ, J. – STAREC, P. 1999**
Předběžné poznatky o některých vodotečích na území Starého a Nového Města pražského, *Archaeologia historica* 24, 143–150
- KOVÁŘ, M. – OMLKA, M. – PODLIŠKA, J. 2007**
Úsek zkoumaný NPÚ – ú. o. p. v hlavním městě Praze. In: Juřina, P. a kol., *Předběžná zpráva o výsledcích plošného archeologického výzkumu v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v letech 2003–2006*, *Archaeologica Pragensia* 17/2005, 211–232
- KUTHAN, J. 1994**
Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Vimperk
- LÍBAL, D. 1983**
Praha středověká. Architektura. In: Poche, E. (ed.), *Praha středověká*. Praha
- LÍBAL, D. – MUK, J. 1996**
Staré Město pražské. Architektonický a urbanistický vývoj. Praha
- LORENC, V. 1973**
Nové Město pražské. Praha
- OLMEROVÁ, H. – KRŠÁKOVÁ, S. 1984**
Novoměstské Charváty a jejich zakladatel, *Staletá Praha XIV*, 157–170
- PIŠA, V. 1960**
O staroměstském opevnění Juditina mostu, *Ochrana památek*. Sborník Klubu Za starou Prahu 4, 62–97
- RAZÍM, V. 2000**
Znovu k otázce tzv. Havelské brány na Starém Městě pražském, *Památky středních Čech* 14/1, 1–14
- RAZÍM, V. – ZAHRADNÍK, P. 2006**
Hradební věže v Bartolomějské ulici na Starém Městě pražském, *Průzkumy památek XIII/1*, 35–72
- STAREC, P. 2006**
Úsek hradebního příkopu pod čp. 373/I v ulici 28. října v Praze, *Archaeologica Pragensia* 18, 193–202
- STAREC, P. 2008**
Místo stavby: pražské podhradí. Stavebník: neznámý (Příspěvek k vývoji fortifikace v pravobřežní sídlištní aglomeraci). In: Měřínský, Z. (ed.), *Forum urbes medii aevi V*, Brno
- ŠPAČEK, L. 1978**
Nové nálezy při stavbě metra Na můstku, *Archaeologia historica* 3, 381–386
- TOMEK, W. W. 1855**
Dějepis města Prahy 1. Praha
- ULIČNÝ, P. 2006**
Staroměstské opevnění v Praze v dokumentaci Rudolfa Hlubinky, *Průzkumy památek XIII/1*, 76–88
- VARHANIK, J. – SOMMER, J. 1984**
Stavební vývoj kostela sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském do doby předhusitské, *Archaeologica Pragensia* 5, 147–158

Zu einigen Fragen der Befestigung der Prager Altstadt

Obwohl von der mittelalterlichen Befestigung der Prager Altstadt heute nur noch vereinzelte Relikte zu sehen sind, gehört das Bild, das wir uns über sie gemacht haben, zu den besseren im Rahmen unserer Stadtbefestigungen. In den letzten Jahren trugen Rettungsgrabungen wesentlich dazu bei, dass sie noch besser erforscht wurde. Grundlegend wurde festgestellt, dass das Befestigungssystem in die Struktur der älteren Besiedlung mehr eingegriffen hat, als früher angenommen wurde. Der vorliegende Beitrag macht auf Elemente aufmerksam, die im Befestigungssystem unklar bleiben. Dazu gehört auch, wie die Tore und die Grabenübergänge ausgesehen haben, wie die Befestigungstürme im gesamten Verlauf der Fortifikation ausgeführt waren, und wie der Graben in die Moldau mündete, d.h. wie der Übergang an deren Ufer gestaltet war.

Bildbeschreibungen

Abb. 1

Genau vermessbare Überreste der Befestigung der Prager Altstadt. Mit Rücksicht auf das verwendete Maßstab und die Möglichkeiten der Unterscheidung einzelner Komponenten der Befestigung wurden folgende Farben gewählt: schwarz für die Befestigungsmauer, rot für die Eskarpe, blau für die Kontreskarpe, grün für Relikte der Grabenübergänge, violett für die mit dem Tor zusammenhängenden Konstruktionen, hellblau für den Innenraum des Grabens ohne Grenzkonstruktionen. Die Linien sind anschaulichkeitshalber betont, um den Verlauf der Befestigung klar zu machen, und entsprechen nicht dem Maßstab. Bei Nr. 3 ist die Originalvermessung wohl fehlerhaft, was beim Vergleich mit Nr. 4 deutlich ist, gewisse Bedenken veranlasst auch die Situierung der Kontreskarpe bei Nr. 11. In anderen Fällen schein die Verknüpfung einzelner Elemente problemlos zu sein.

1 – Nordfront des Klarissinnenkonvents im St. Agnes-Kloster, 2 – Situation auf der Baustelle Nr. 1039/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 3 – Situation auf der Baustelle Nr. 726/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 4 – Situation auf der Baustelle des Kollektors Palladium, 5 – Situation auf der Parzelle des Hauses Nr. 655/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 6 – Situation auf der Baustelle des Kaufhauses Kotva, 7 – Situation bei der Renovierung des Hauses Nr. 660/I, 8 – Situation auf Parzellen Nr. 586/I und 988/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 9 – Rekonstruktion des Hauses Nr. 392/I, 10 – Situation bei dem Aufbau der U-Bahn in der Na Můstku-Straße, 11 – Situation auf Parzelle Nr. 373/I, 12 – Situation bei Bauherrichtungen auf Parzelle Nr. 409/I, 13 – Situation auf Parzelle Nr. 371/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 14 – Situation bei dem Aufbau der U-Bahn in der Perlová-Straße, 15 – Situation bei dem Aufbau des Hauses auf Parzelle Nr. 973/I, 16 – Situation bei dem Aufbau des Hauses auf Parzelle Nr. 1036/I, 17 – Situation bei dem Aushub für die Gasleitung in der Na Perštýně-Straße, 18 – Situation bei der Grabung auf Parzelle Nr. 310/I und auf Parzellen Nr. 310/I und 346/I (dokumentiert von Hlubinka, eingetragen von P. Uličný), 19 – Befestigungsmauer auf Parzelle Nr. 314/I, 20 – Situation auf Parzelle Nr. 313/I, 21 – Situation auf Parzelle Nr. 322/I, 22 – Situation auf Parzelle Nr. 323/I, 23 – Turm auf dem Judithentor, 24 – Situation auf Parzelle Nr. 71/I, 25 – Situation auf der Baustelle des Kollektors Rudolfinum. Vermessung J. Hlavatý.

Abb. 2

Innenseite der Befestigungsmauer der Prager Altstadt in der Divadelní-Straße Konstr. Nr. 322/I aus den 50er Jahren des 13. Jh. Links sieht man eine Narbe, die nach dem Abreißen einer später hinzu gebauten, gemauerten, teilweise in das Mauerwerk der Stadtmauer eingelassenen Latrine entstanden ist. Ost-Ansicht.

Abb. 3

Außenseite der Befestigungsmauer der Prager Altstadt in der Národní-Straße Konstr. Nr. 973/I. Ganz unten das niedrige Fundament der Mauer, das in älteres Terrain eingetieft und beim rechten sowie linken Profil durch eine helle, mörtelreiche Bauschicht getrennt ist. Das oberirdische Mauerwerk ist im unteren Teil leicht abgestuft und in Originalform aus den 30er Jahren des 13. Jh. erhalten geblieben. Jedoch ist es rechts teilweise durch eine jüngere Öffnung beeinträchtigt. Die Störung reicht bis zum Niveau des Verputzes. Süd-Ansicht.